

Biernat, Andrzej

"Jasna Góra - Ośrodek kultu maryjnego (1864-1914)", Szczepan Zachariasz Jabłoński, Lublin 1984 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 77/2, 437-438

1986

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

sługuje na uwagę ze względu na sposób ujęcia zagadnienia, wykorzystane materiały i metody interpretacji.

Autorka stara się zbadać doświadczenia wykształconych kobiet, wychowywanych w patriarchalnym i autorytarnym społeczeństwie rosyjskim, ukazać rozwój „kobiecej świadomości”, opisać próby podejmowane przez kobiety w celu zdobycia większej niezależności i walkę o jej utrwalenie, a także zbadać społeczne i psychologiczne czynniki, które skłaniały znaczną liczbę kobiet do odrzucenia norm uznawanych przez społeczeństwo, w którym żyły. Praca obejmuje chronologicznie panowania Mikołaja I i Aleksandra II. Szczególny nacisk kładzie na lata 60-te i 70-te XIX wieku. Swe rozważania rozpoczyna Barbara Engel od podkreślenia różnic między społeczeństwem XIX-wiecznej Rosji a Zachodem, potem analizuje doświadczenia kobiet związanych z dekabrystami, przechodząc następnie do problemów łączących się z zaangażowaniem kobiet w ruch narodniczym i terrorystycznym.

Praca prezentuje ciekawe spojrzenie na rolę, jaką odegrała w ewolucji ruchu kobiecego w Rosji relacja matka-córka. Relacja ta mogła działać hamująco, jeśli matka była propagatorem patriarchalnych wartości, ale matki, których własne życie było uciążliwe, mogły posiadać ziarno niechęci w swoich córkach i podawać im system wartości, będący w opozycji do kodu wartości rządzącego nie tylko społeczeństwem, ale też odbiegającego od wartości rządzących mężczyznami z kręgów radykalnych. Autorka dowodzi, że wiele kobiet związanych z nurtem rewolucyjnym było poddanych wpływowi swoich matek, podczas gdy ojcowie, identyfikowani z państwem i tyranią, byli zazwyczaj odrzucani.

W pracy zostały wykorzystane indywidualne biografie kilkudziesięciu kobiet. Widzimy rekonstrukcję powiązań między osobistą i polityczną motywacją a stylem życia tych kobiet. Autorka wykorzystala imponującą ilość pamiętników i archiwaliów. Niestety, brak oddzielnie zamieszczonej bibliografii utrudnia orientację. Praca posiada tylko krótką informację o podstawowej literaturze i źródłach.

Można by się nie zgadzać z niektórymi stwierdzeniami Autorki, jak również postulować, aby niektóre jej wnioski były poparte szerszą i bardziej krytyczną analizą, trzeba jednak podkreślić, że jest to książka spójna i napisana ciekawie, oświetlająca szereg mniej znanych zagadnień (świetny rozdział o studentkach-medyczkach), a także w umiejętny sposób przybliżająca problematykę XIX-wiecznej Rosji ogółowi czytelników.

H. G.

Szczepan Zachariasz Jabłoński ZP, *Jasna Góra — Ośrodek kultu maryjnego (1864—1914)*, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1984, s. 338.

Literatura naukowa dotycząca dziejów sanktuarium jasnogórskiego w XIX stuleciu nie jest obfita, zwłaszcza jeśli chodzi o ich drugą połowę. Zadania zapelnienia tej luki podjął się o. Zachariasz Jabłoński, członek Zakonu św. Pawła. W omawianej pracy postawił sobie za cel prześledzenie zasięgu oddziaływania jasnogórskiego kultu maryjnego poprzez pryzmat związanych z nim nierozzerwalnie od kilku stuleci praktyk pątnicznych, w latach od upadku powstania styczniowego aż po wybuch Wielkiej Wojny, tj. w okresie gwałtownych przemian społeczeństwa polskiego. Zamiarem autora było liczbowe ujęcie zjawiska pielgrzymek do jasnogórskiego obrazu. Dzięki takiemu podejściu stało się możliwe w miarę precyzyjne określenie społecznego i terytorialnego zasięgu kultu, przedstawienie jego dynamiki i rytmu czasowego ruchu pielgrzymkowego na tle

uwarunkowań politycznych, narodowych i społecznych. Dążeniem autora jest określenie, głównie w oparciu o źródła proveniencji jasnogórskiej, liczby kompanii i pielgrzymów przybywających w każdym roku do Częstochowy. W oparciu o uzyskane liczby i inne dane autor dokonał dalszej kwantyfikacji problemów związanych z praktykami pątnicznymi, jak np. ustalenie proporcji między pielgrzymami przybywającymi z miast i ze wsi, między pątnikami z Królestwa Polskiego i innych zaborów, ustalenie rytmu rocznego przybywających pielgrzymek itp.

Kult jasnogórski stanowił w omawianym okresie swoisty fenomen. Mimo ograniczeń politycznych, głównie ze strony władz carskich i dość chłodnego stosunku władz kościelnych, o czym autor traktuje w rozdziale pierwszym, nastąpił stały i trzeba przyznać dość gwałtowny przyrost liczby pątników przybywających do częstochowskiego sanktuarium. Z okazji koronacji obrazu jasnogórskiego (22 V 1910 r.) liczba ta osiągnęła wielkość 300 tys. pątników z różnych dzielnic rozdartej Polski zgromadzonych w jednym miejscu i omalże w jednym czasie. Trudno jest wskazać w II poł. XIX w. wydarzenie, które zgromadziłoby audytorium tak liczne a jednocześnie tak zróżnicowane pod względem społecznym i pod względem pochodzenia terytorialnego. Jasna Góra obok doznań religijnych dostarczała także okazji do przeżyć narodowych, czego, jak się zdaje, ukoronowaniem było wprowadzenie do kalendarza liturgicznego święta Matki Bożej Częstochowskiej Królowej Polski. Obok opisanych problemów, które moim zdaniem stanowią główny wątek pracy, autor podejmuje „zagadnienie struktury jasnogórskiego ośrodka kultu maryjnego” przez co rozumie zarówno zasady i zakres działalności duszpasterskiej Paulinów, których liczba na skutek restrykcji władz carskich przez większą część omawianego okresu systematycznie zmniejszała się, jak i formy liturgiczne praktyk obrzędowych oraz treści jasnogórskiego kultu maryjnego. Zagadnienia te stanowią ciekawy przyczynek do poznania formacji religijnej mieszkańców przede wszystkim Królestwa Polskiego.

Zaletą pracy jest ogrom literatury i źródeł, jakie pracowicie wykorzystał autor. Dla badacza szczególnie cenne są informacje o zawartości archiwum oo. Paulinów na Jasnej Górze. W aneksie został zawarty wykaz miejscowości wraz z liczbą grup pątniczych i pielgrzymów przybywających przed obraz jasnogórski na przestrzeni omawianych w pracy 50 lat. Książka została opatrzona także 9 mapami obrazującymi zasięg terytorialny pielgrzymek przybywających na Jasną Górę.

A. B.

Kalervo Hovi, *Interessensphären im Baltikum. Finnland im Rahmen der Ostpolitik Polens 1919—1922*, Societas Historica Finlandiae, Studia Historica 13, Helsinki 1984, s. 180.

Autor jest profesorem uniwersytetu w Turku, specjalistą w zakresie stosunków międzynarodowych po I wojnie światowej. Kolejne jego studium, poświęcone stosunkom polsko-fińskim, nie ma odpowiednika w literaturze polskiej. Monografia A. Skrzypka „Związek Bałtycki. Litwa, Łotwa, Estonia i Finlandia w polityce Polski i ZSRR w latach 1919—1925”, Warszawa 1972 uwzględnia w ograniczonym stopniu problematykę fińską. Poza rozszerzeniem materiału faktycznego Hovi zasadniczo zmienia perspektywę badawczą, koncentrując uwagę na stosunkach bilateralnych między Polską a Finlandią. W efekcie, do rangi centralnego punktu pracy urasta propozycja, którą przekazał w listopadzie 1919 r. specjalnemu wysłannikowi rządu fińskiego J. J. Mikkoji kierownik Wydziału